

چکیده:

رواج استفاده از آهن در نیمه دوم هزاره دوم پ. م. تحولات بزرگی را در ساختارهای اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی جوامع موجب شد و روابط سیاسی - منطقه‌ای جدیدی را به وجود آورد. داده‌های باستان‌شناختی و منابع مکتوب همگی حکایت از رقابت کشورهای همسایه برای دسترسی هر چه بیشتر به این فلز نویافته استراتژیک در قالب برخورد و کشمکش دارد. از این رو است که در این دوره فلز آهن که به تبع فرایند دشوار ذوب و عمل آوری نیاز به سازماندهی تولید دارد، در جهت رفع نیاز دولت‌ها به خدمت گرفته شد. استفاده وسیع از آهن در ساخت سلاح‌ها و تجهیزات نظامی به خصوص از نیمه اول هزاره اول پ. م. (عصر آهن II) به بعد و پیشرفت‌های فن‌آورانه به وقوع پیوسته در جهت ساخت سلاح‌ها و ابزار کارآتر، شیوه‌های جنگ در دوران باستان را به کلی تغییر داد که تا دوران بعد نیز ادامه یافت.

پژوهش حاضر بر آن است تا با رهیافت گونه‌شناختی و آماری، با روشی توصیفی - تحلیلی به معرفی، طبقه‌بندی و بررسی سیر پیشرفت‌های فن‌آورانه و سبک‌شناختی در ساخت سلاح‌ها بپردازد و رابطه بین تولید و افزایش تولید این اشیا را با مراکز ناظر بر تولید آن‌ها و نقش عناصر منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای در ساخت آن‌ها در بازه زمانی ۵۵۰ - ۱۵۰۰ پ. م. را در ایران به آزمون درآورد.

تغییرات آماری - فن‌آورانه صورت گرفته در زمینه سلاح‌ها در نهشت‌های فرهنگی - منطقه‌ای مربوط و در تقابل با آثار مادی و مکتوب به جای مانده از طرف مقابل جنگ نشان داد که تغییرات یاد شده در سه بازه زمانی شکل گرفته‌اند. عصر آهن I: شامل سلاح‌های مفرغی است که تأثیر سبک‌های بین‌النهرین و ایلامی را نشان می‌دهند، عصر آهن II: دوران افزایش چشمگیر تعداد سلاح‌های آهنی که تأثیر عناصر هنری آشور و اورارتو را نشان می‌دهند که در این دوره سهم مناطق غرب و به خصوص شمال غرب ایران بیشتر است. عصر آهن III زمان جایگزینی کامل سلاح‌های مفرغی با آهنی به خصوص در نیمه غربی ایران و لرستان است که تأثیر سبک‌های مناطق قفقاز و ماورای قفقاز نیز در کنار سبک‌های قبلی در سلاح‌ها دیده می‌شود.

کلیدواژه‌ها: عصر آهن ایران، تولید سیستماتیک آهن، نیمه غربی ایران، قدرت های نیمه متمرکز، افزایش ابزارآلات جنگ، عصر آهن II